

Bortom normalitetens gräns

Magnus Gudmundsson

Etnologiska institutionen, Lunds universitet

Debattartikel publicerad i Sydsvenska dagbladet under Aktuella frågor den 22 februari 1998 med titeln "Okunnighet skapar rädsla" som avslutande bidrag en serie på tio.

Ett problem uppstår när den sk rationella vetenskapen står inför ett till synes irrationellt fenomen som New Age. Hur bör man egentligen ställa sig? En ståndpunkt är den kritiskt negativa vilken vi sett exempel på i Sydsvenskans debattserie. Det har varit övergripande diskussioner, svepande argument och man har använt sig av ironiserande begrepp.

New Age är något vi bör akta oss för. Det har varit budskapet från både debattörer och etablerade forskare. Göran Greider inledde diskussionen med att skriva hur New Age hotar vårt rationella samhälle, religionshistorikern Olav Hammer menar att New Age "infiltrerar" näringslivet och ekonomiprofessorn Lennart Sjöberg menar att New Age endast är geschäft.

Utgångspunkten för den här artikeln är att fundera kring varför New Age definieras som något negativt, och om vi som vetenskapligt intresserar oss för rörelsen inte borde ha en annan infallsvinkel och attityd i vår forskning.

Om man ser till innehållet i New Age erbjuds något som egentligen alla människor behöver, nämligen en möjlighet att må bättre. Det handlar om att utveckla sitt inre, tro på sig själv och möjligheten att själv styra sin fysiska och psykiska hälsa. Dessutom finns det i New Age en holistisk tanke, en tro på orsak och verkan, en tro på att allting hänger samman. Så långt är allting gott och stämmer väl in i det rationella moderna samhället. Problematiskt blir det när de som erbjuder dessa självutvecklingsterapier och teorier inte företräder någon etablerad disciplin, utan står vid sidan om "expertsamhället". Auktoriteterna i New

Age är ofta självlärda och bygger det de säger på flera års erfarenhet av sökande. Många tror sig också besitta en "gåva", en synskhet.

Vid sidan om den rationellt terapeutiska och förmedlande sidan av New Age, och den självlärda entusiastiska, finns det i flera av tankesystemen inbyggt en tro på energier, magi och reinkarnation. Detta medför en vurm för det mystiska, rituella, okända och således irrationella. Kanske är det denna blandning av rationella och irrationella tankar eller praktiker som gör att många ser en fara i New Age. Dessutom innehåller den nyreligiösa rörelsen flera disparata tankesystem som inte bygger på några fasta dogmer. Detta gör det svårt att definiera vad som egentligen är New Age och vetenskapen får det arbetsamt när man ska stycka upp, analysera och kategorisera. Ytterligare problematiskt blir det när man betänker att det för utövarna handlar om känslor, engagemang, upplevelser och framförallt om tro.

Vårt samhälle är uppbyggt kring vetenskapliga argument och rationellt tänkande. Det som inte anses passa in i ramen definieras ut som liggande bortom det normala och är därmed farligt. Attityden mot New Age, som visar sig i massmedias bevakning och hos många vetenskapare, kan betraktas som ett led i en process där det icke etablerade bekämpas både med rationella och ickerationella argument. Liknande processer har vi sett såväl historiskt som i vår samtid. Det kan handla om häxförföljelse eller varför inte militanta veganer.

I disciplineringsprocessen bedrivs diskussionen ofta på en abstraktionsnivå som kanske inte alltid har med verkligheten att göra. Visst kan man betrakta allting som humbug och geschäft, men då finns en risk att man kommer bort från de personer som intresserar sig för New Age, från deras engagemang och deras tro.

För den som är engagerad och troende spelar det ingen roll om vi som anser oss företräda det "rationella" betraktar New Age som en bluff. Vi som står utanför kan med häpnad och förvåning se till synes "normala" människor betala tusentals kronor för en kurs i något som vi betraktar som irrationellt. Men då ska man komma ihåg att vad som är som rationellt eller irrationellt är en definitionsfråga, som bygger på individens kulturella erfarenheter och föreställningsvärld.

Är det då fel att se faror i New Age? Visst handlar det ibland om geschäft och en del kurser och terapier kostar orimligt mycket. Det finns också exempel på hur människor mår dåligt av att vilset söka sig till och pröva nya tankesystem. Men om man ser till det vardagliga utövandet, där människor mediterar en kvart om dagen eller där människor stänger in sig i ett rum, tänds ljus, rökelse och lyssnar på lugn musik för att fundera kring tarotkort, astrologi eller runor, är det knappast farligt. Det som gör det problematiskt är när New Age legitimeras, när myndigheter kräver att arbetslösa eller kommunanställda ska delta i kurser i astrologi eller för att lära sig förflytta föremål med tankens kraft. Detta är verklighet i Jämtlands län och det bör vi ställa oss frågande till. Men då handlar det inte om New Age, utan om att det fria, personliga valet blir satt på undantag.

Generellt sett menar jag att New Age är inget att oroa sig för eftersom rörelsen är ganska harmlös. Men det finns en rädsla och den beror förmodligen på att rörelsen är ny och att den snabbt växer sig stark utan möjligheter till kontroll. Oron och oförståelsen för fenomenet gör att diskussionen förs på en övergripande nivå och därför glöms utövarna, de troende bort. Kanske bör vi som är intresserade av New Age, men som inte är utövare, se mer på de olika praktikerna i rörelsen för att på det sättet nå de engagerade människorna, respektera dem och förstå dem som fritt väljande individer. Då får vi på ett enklare sätt möjlighet att analysera samtiden och vårt samhälle.